

**Inwoners van de banne van Koedijk bekeurd in 1653 in Oudkarspel,
onder anderen "Jan Gerritsz de Mennonite predikant"**

Op 28 Augustus 1653 wordt op de baljuwrol van Oudkarspel een proces vermeld van de baljuw, Sierick Siersma, als eiser, tegen Pieter Jansz Kruijwerck en Cornelis Pietersz, buurluiden te Koedijk, als gedaagden, met als eis betaling van "twee maal 10 Kennemer ponden ter saacke zij op den 2^{den} Augusti jongstleden bevonden zijn onder de predicatie van de ordinaris bededagen te werken". De gedaagden zeggen op de gezette tijd alhier in deze jurisdictie van de gezette bededag onder de predicatie niet gearbeid te hebben. De eiser, replicerende, zegt dat hij aan schout, schepenen en regeerders van Koedijk mitsgaders de kerkeraad aldaar, ingevolge de missive van de Groot Mogende Heren Staten van Holland en Westfriesland, volgende hun verzoek toegestaan heeft dat hun ingezetenen onder deze jurisdictie op het uur dat alhier op de wekelijkse bededag gepredikt wordt hun handwerk zouden mogen doen, mits zij dezelfde bededag zouden moeten onderhouden op het uur dat te Koedijk wordt gepredikt op een boete van tien Kennemer ponden, en persisteert mitsdien bij zijn eis. De gedaagde dupliceert zeggende dat de gemeente en de kerkeraad [van Koedijk] niet vermogen enige wetten of privilegiën op te stellen voor andere plaatsen maar zich moeten houden aan de placcaten en maatregelen van de Hoog Mogende Heren Staten, en dat zij, gedaagden, in deze jurisdictie de placcaten niet hebben overtreden. Schepenen, de partijen gehoord, ontzeggen de baljuw in zijn eis met compensatie van de kosten.

Op dezelfde zitting wordt daaropvolgend een "weete" (gerechtelijke aanzegging) vermeld tegen een aantal inwoners van de banne van Koedijk de wegens werken in Oudkarspel tijdens de predicatie op een gewone biddag. Dit begin van een proces luidt als volgt.

"Schepenen verleenen de heer bailliu een rechtelijcke weete omme gedaen te werden aan de parsoonen die op den 21^{den} Augusti wierde bekuert op onse bededagh, namelijk Jacob Volckersz Cornelisz, Jan Gerrietsz de meniste predekant met sijn vijer parsoonen Rijer Sijmons, Pieter Pietersz, Cornelisz Pietersz met een ooch, de schotvanger broers soon met een susters soon, Cornelis Jansz met sijn huijs vrou - Jan Sijmons. Op de tweede bekuringe Klijn Jan en kinderen van Huijswaert, met namen Jacob Jansz, Willem Jansz sijn broeder, noch een ander van Coedijck genaempt Jacob Jansz. Welcke weete is aengenomen bij den schout van Coedijck tot taxcatie van schepenen."

Dit proces begint in feite op 16 september 1653, en sleept zich voort gedurende een aantal zitdagen van baljuw en schepenen van Oudkarspel. Daarbij worden de bekeurde personen vermeld als "buijrluiden onder den banne van Coedijck". De spelling van de persoonsnamen varieert, evenals soms de opsomming van de bekeurde personen. Op de zitting van 16 september 1653 wordt door de baljuw een boete geëist van 6 gulden per persoon. Op deze zitting verschijnen ook Jan Aeriaensz Stammis en Dirck Pieter Iffsz, schepenen van Koedijk, als last en procuratie hebbende van schepenen en regeerders van Koedijk. Zij verklaren dat de Staten van Holland en Westfriesland erin toegestemd hebben dat de wekelijkse biddag in Koedijk 's morgens om 9 uur gehouden zal worden. Omdat de gedaagden niet zijn bevonden dit uur op de biddag overtreden te hebben zou de eiser in zijn eis ontzegd moeten worden, te meer daar de eiser benevens andere officieren hun ook vrijdom hebben gegeven. De eiser, replicerende, zegt te accepteren dat door de gedaagden niet wordt ontkend het uur van tweeën overtreden te hebben, dat wel waar is dat eiser aan schout, schepenen en regeerders mitsgaders kerkeraad van Koedijk toegestemd heeft met de vrijdom van het uur van tweeën alhier omdat het hun ongelegen komt in deze plaats hun godsdienst te houden, maar dat ook waar is dat deze toestemming expresselijk is geschied op conditie dat eiser in zijn jurisdictie ingezetenen van Koedijk die het uur van negenen overtreden zou mogen bekeuren. Maar op de vorige zitting van de vierschaar zijn in een proces vanwege zo'n overtreding de

gedaagden vrijgesproken, op welke zitting de schout van Koedijk tegen de eiser sustineerde omdat de gedaagden het uur van tweeën alhier niet hadden overtreden. Daarom vond eiser zich niet meer gehouden aan de conditionele toestemming, en persisseert hij bij zijn eis.¹⁾

Het proces staat nog op de rol van 14 oktober 1653, 18 november 1653, 8 januari 1654 (op welke zitting schepenen, alear te sententiëren, ordonneren dat het advies van rechtsgeleerden ingewonnen moet worden), 10 maart 1654 (waarbij schepenen verlangen dat de gedaagden de schout van Koedijk meebrengen om onder ede een verklaring af te leggen), en op 28 april 1654. Op de zitting van 19 mei 1654 wordt het proces nog vermeld. Maar een vonnis is niet te bespeuren.

Het komt kortom op het volgende neer. Tijdens de predicatie op een gewone biddag mocht niet gewerkt worden. In Koedijk was de predicatie 's morgens op 'het uur van negenen', in Oudkarspel op het uur van tweeën. De afspraak was dat Koedijkers in Oudkarspel mochten werken op het uur van tweeën, maar niet op het uur van negenen. Toen niettemin twee Koedijkers die op het uur van negenen aan het werk waren in Oudkarspel bekeurd waren en toch vrijgesproken werden, voelde de baljuw van Oudkarspel zich niet meer aan de afspraak gebonden.

De gebeurtenis is ook vermeldenswaard vanwege de vermelding van ene Jan Gerritsz, predikant van de mennonieten in Koedijk, als een van de bekeurde personen. Deze Jan Gerritsz is hoogstwaarschijnlijk Jan Gerritsz Rus, overleden vóór 5 februari 1685, van wie 2 zoons bekend zijn, Pieter en Cornelis, beiden mennonist. De vader van Jan Gerritsz Rus was Gerrit Jansz Rus, van wie nog twee andere zoons bekend zijn, namelijk Cornelis Gerritsz Rus, overleden vóór 2 maart 1685, van wie 2 zoons Pieter en Jan bekend zijn, beiden mennonist, en Pieter Gerritsz Rus alias Pieter Jansz Rus, molenaar op de moutmolen 't Schaep te Amsterdam buiten de Haarlemmerpoort onder Sloterdijk, begraven Sloterdijk 17 augustus 1678, die eveneens mennonist was. Het lijkt aannemelijk dat de vader Gerrit Jansz Rus ook al mennonist was. Jan Gerritsz Rus, de vermoedelijke predikant, was een voorvader van ondergetekende H. de Vries, vandaar onze belangstelling voor dit alles.

In het boek over de geschiedenis van Koedijk en Huiswaard van J.P. Geus²⁾ wordt het jaar 1671 aangegeven als eerste jaar van vermelding van mennonisten in Koedijk, in welk jaar de Koedijkse mennonisten gezamenlijk 40 gulden boete moesten betalen omdat zij geen wapens wilden dragen³⁾. Dit lijkt erop te duiden dat er toen in Koedijk 5 mannelijke mennonisten waren in de leeftijd van 18 tot 60 jaar. Al 18 jaar eerder waren er dus mennonisten in Koedijk, en was er zelfs een predikant van de mennonisten.

Noten.

1. ORA Oudkarspel 6051 (baljuwrol), periode 28 aug. 1653 - 19 mei 1654.
2. J.P. Geus, Uit de historie van Koedijk en Huiswaard, Pirola, Capelle aan de IJssel oktober 1990, blz. 34.
3. OA Koedijk 15a (dorpsrekeningen), 12 mei 1673,

H. & A.B. de Vries-Doyle.
Jan van Cuykstraat 46,
5431 GC Cuijk.